

Методичні рекомендації

Суб'єкти господарювання

Упорядник:

Круцик І.В. - головний спеціаліст відділу правової роботи, правової освіти, реєстрації нормативно-правових актів та систематизації

Відповідальний за випуск:

Саведчук Н.З. - начальник відділу правової роботи, правової освіти, реєстрації нормативно-правових актів та систематизації

Методичні рекомендації розроблені для працівників юридичних служб місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та державних господарських об'єднань, з метою підвищення правових знань та подальшого використання при здійсненні своїх функціональних обов'язків.

Загальна характеристика суб'єкта господарювання

Суб'єктами господарювання (у тому числі підприємцями) визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську (підприємницьку) діяльність.

Господарська діяльність базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності. Засади ринкової економіки передбачають повну господарську самостійність підприємств та фізичних осіб-підприємців, що вступають в різноманітні виробничі, господарські зв'язки.

Поняття «суб'єкт підприємницької діяльності» співвідноситься із поняттям «суб'єкт господарської діяльності» так само, як співвідносяться поняття «підприємницька діяльність» і «господарська діяльність», тобто як частка і ціле.

Господарський кодекс України (далі – ГК України) не містить чіткого визначення поняття «суб'єкт підприємницької діяльності». Так, за змістом ч.2 ст.3 ГК України суб'єктами підприємництва вважаються особи, які займаються підприємницькою діяльністю для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку.

Згідно ч.1 ст. 55 ГК України суб'єктами господарювання (підприємцями) визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську (підприємницьку) діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Суб'єктами господарювання є:

1) господарські організації - юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Ознаки суб'єкта господарської (підприємницької) діяльності:

1. У господарських відносинах суб'єкти господарської (підприємницької) діяльності реалізують господарську компетенцію через сукупність їх прав та обов'язків. Це означає, що в межах загального права фізичних та юридичних осіб на здійснення господарської діяльності, в тому числі і підприємницької, діяльності, особа, визнана в установленому законом порядку суб'єктом господарської діяльності, безпосередньо здійснює права та несе обов'язки, обумовлені конкретними господарськими відносинами.

2. Суб'єкти господарювання мають відокремлене майно, крім фізичних осіб – підприємців. Стосовно юридичних осіб це означає, що на час реєстрації їх як суб'єктів господарської діяльності необхідна наявність майна, склад, порядок внесення якого визначається їх засновниками.

Для фізичної особи – підприємця законодавством не передбачено положень, що безпосередньо регулюють відокремлення майна, яке використовується для зайняття підприємницькою діяльністю та її особистого майна. Винятком є положення ст. 54 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) яка передбачає, що якщо фізична особа-підприємець визнана безвісти зниклою, недієздатною чи її цивільна дієздатність обмежена або якщо власником майна, яке використовується у підприємницькій діяльності, стала неповнолітня чи малолітня особа, орган опіки чи піклування може призначити управителя цього майна. Тому положення щодо обов'язкової наявності відокремленого майна у фізичної особи має декларативний характер і означає що її слід мати майно як матеріальну базу для здійснення своєї господарської діяльності.

3. Суб'єкти господарювання несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями, в межах відокремленого майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Відповідно до ст. 96 ЦК України юридична особа самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним їй майном. При цьому учасник (засновник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасника (засновника), крім випадків, встановлених установчими документами та законом.

У ст. 128 ГК України та ст. 52 ЦК України зазначено, що фізична особа-підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з господарською (підприємницькою) діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення.

Також, ч.2 ст.52 ЦК України містить положення, відповідно до якого фізична особа-підприємець, яка перебуває у шлюбі, відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і часткою у праві спільної сумісної власності подружжя, яке належатиме їй при поділі цього майна.

Щодо філій (представництв), інших відокремлених підрозділів юридичних осіб (структурних одиниць), то відповідно до ч.3 ст. 95 ЦК України вони наділяються майном юридичної особи, що їх створила, тому відповідальність майном структурних підрозділів несуть не самі підрозділи, а юридичні особи, що їх створили.

Установчі документи суб'єктів господарювання – юридичних осіб

Згідно ст.57 ГК України установчими документами суб'єкта господарювання є рішення про його утворення або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, статут (положення) суб'єкта господарювання.

Зміст установчих документів та вимоги до нього зазначені у різних законодавчих актах, зокрема ГК України, ЦК України, ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців», ЗУ «Про господарські товариства», ЗУ «Про акціонерні товариства».

За загальними вимогами в установчих документах повинні бути зазначені найменування суб'єкта господарювання, мета і предмет господарської діяльності, склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень, порядок формування майна, розподілу прибутків та збитків, умови його реорганізації та ліквідації, якщо інше не передбачено законом.

Згідно Закону України «Про господарські товариства» обов'язковим установчим документом для акціонерного товариства, товариства з обмеженою

відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю є статут, для повного товариства та командитного товариства - установчий договір.

Статут суб'єкта господарювання повинен містити відомості про його найменування, мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також інші відомості, пов'язані з особливостями організаційної форми суб'єкта господарювання, передбачені законодавством. Статут може містити і інші відомості, що не суперечать законодавству.

У засновницькому договорі засновники зобов'язуються утворити суб'єкт господарювання, визначають порядок спільної діяльності щодо його утворення, умови передачі йому свого майна, порядок розподілу прибутків і збитків, управління діяльністю суб'єкта господарювання та участі в ньому засновників, інші умови діяльності суб'єкта господарювання, які передбачені законом, а також порядок реорганізації та ліквідації відповідно до закону.

Положенням визначається господарська компетенція органів державної влади, органів місцевого самоврядування чи інших суб'єктів у випадках, визначених законом.

Статут (положення) затверджується власником майна (засновником) суб'єкта господарювання чи його представниками, органами або іншими суб'єктами відповідно до закону.

На підставі засновницьких документів проводиться державна реєстрація суб'єктів господарювання, які набувають правосуб'єктності з моменту внесення про них відомостей до Державного реєстру підприємців та організацій України (ЄРДПОУ).

Відповідно до ч.2 ст.58 ГК України відкриття суб'єктом господарювання філій (відділень), представництв без створення юридичної особи не потребує їх державної реєстрації. Вони діють на підставі Положення про філію (відділ), яке затверджується власником (загальними зборами учасників товариства).

Відомості про відокремлені підрозділи суб'єктів господарювання залучаються до її реєстраційної справи та включаються до Єдиного державного реєстру, в

порядку, визначеному Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців».

Види суб'єктів господарської діяльності

Ч. 2 ст. 55 ГК України визначає загальний перелік суб'єктів господарювання, а саме:

1) **фізичні особи** – громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Згідно зі ст. 129 ГК України іноземці та особи без громадянства при здійсненні господарської діяльності в Україні користуються такими самими правами і мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, якщо інше не передбачено цим Кодексом, іншими законами. До законів, які обмежують права іноземних громадян та осіб без громадянства, належать положення Земельного кодексу України, які забороняють таким особам передавати землі сільськогосподарського призначення у власність.

2) **господарські організації** – юридичні особи, створені відповідно до ЦК України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законі порядку.

Відповідно до ст. 83 ЦК України юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ, та в інших формах встановлених законом.

Товариством вважається організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві. Товариство може бути створено однією особою.

Цивільний кодекс України поділяє усі товариства на підприємницькі та непідприємницькі.

Згідно ст.84 ЦК України підприємницькими є товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками. Вони можуть створені лише як господарські товариства.

Згідно ст. 1 Закону України «Про господарські товариства» господарським товариством є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками.

Господарськими товариствами цим Законом визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку.

До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

Акціонерним визнається товариство, яке має статутний (складений) капітал, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства.

Акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства тільки в межах належних їм акцій.

У випадках, передбачених статутом, акціонери, які не повністю оплатили акції, несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства також у межах несплаченої суми.

Загальна номінальна вартість випущених акцій становить статутний (складений) капітал акціонерного товариства, який не може бути менше суми, еквівалентної 1250 мінімальним заробітним платам, виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, діючої на момент створення акціонерного товариства.

До акціонерних товариств належать: відкрите акціонерне товариство, акції якого можуть розповсюджуватися шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах; закрите акціонерне товариство, акції якого розподіляються між засновниками і не можуть розповсюджуватися шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі.

Закрите акціонерне товариство може бути реорганізовано у відкрите шляхом реєстрації його акцій у порядку, передбаченому законодавством про цінні папери і фондову біржу, і внесенням змін до статуту товариства. Акціонерні товариства за

типом поділяються на публічні акціонерні товариства та приватні акціонерні товариства.

Кількісний склад акціонерів приватного акціонерного товариства не може перевищувати 100 акціонерів.

Публічне акціонерне товариство може здійснювати публічне та приватне розміщення акцій.

Приватне акціонерне товариство може здійснювати тільки приватне розміщення акцій. У разі прийняття загальними зборами приватного акціонерного товариства рішення про здійснення публічного розміщення акцій до статуту товариства вносяться відповідні зміни, у тому числі про зміну типу товариства - з приватного на публічне.

Зміна типу товариства з приватного на публічне або з публічного на приватне не є його перетворенням.

Товариством з обмеженою відповідальністю визнається товариство, що має статутний капітал, розділений на частки, розмір яких визначається установчими документами.

Максимальна кількість учасників товариства з обмеженою відповідальністю може досягати 100 осіб.

Учасники товариства несуть відповідальність в межах їх вкладів.

Учасники товариства, які не повністю внесли вклади, несуть солідарну відповідальність за його зобов'язаннями у межах вартості невнесеної частини вкладу кожного з учасників.

Товариством з додатковою відповідальністю визнається товариство, статутний (складений) капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів. Учасники такого товариства відповідають за його боргами своїми внесками до статутного (складеного) капіталу, а при недостатності цих сум - додатково належним їм майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску кожного учасника.

Граничний розмір відповідальності учасників передбачається в установчих документах.

Повним визнається таке товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Особа може бути учасником тільки одного повного товариства. **Командитним** товариством визнається товариство, в якому разом з одним або більше учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства (вкладників), та які не беруть участі в діяльності товариства. Якщо у командитному товаристві беруть участь два або більше учасників з повною відповідальністю, вони несуть солідарну відповідальність за боргами товариства.

Особа може бути повним учасником тільки в одному командитному товаристві. Повний учасник командитного товариства не може бути учасником повного товариства. Повний учасник командитного товариства не може бути вкладником цього самого товариства.

Згідно ст. 85 ЦК України непідприємницькими є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками (споживчі кооперативи, об'єднання громадян тощо).

Установою є організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна.

Ст. 62 ГК України дає визначення поняття підприємства як самостійного суб'єкта господарювання, створеного компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами.

Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

Залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- 1) приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- 2) підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- 3) комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- 4) державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- 5) підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом.

У разі якщо в статутному капіталі підприємства іноземна інвестиція становить не менш як десять відсотків, воно визнається підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство, в статутному капіталі якого іноземна інвестиція становить сто відсотків, вважається іноземним підприємством.

Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні:

Унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника.

Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків

підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

3) об'єднання підприємств – господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань. Вони утворюються підприємствами на добровільних засадах або за рішенням органів, які мають право утворювати об'єднання підприємств.

Об'єднання підприємств є юридичною особою, що утворюється на невизначений строк або як тимчасові об'єднання.

Підприємства-учасники об'єднання підприємств зберігають статус юридичної особи незалежно від організаційно-правової форми об'єднання.

Правовий статус підприємства-учасника об'єднання підприємств регламентований ст. 121 ГК України.

Підприємство – учасник господарського об'єднання має право:

- добровільно вийти з об'єднання на умовах і в порядку, визначених установчим договором про його утворення чи статутом господарського об'єднання;
- бути членом інших об'єднань підприємств, якщо законом, засновницьким договором чи статутом господарського об'єднання не встановлено інше;
- одержувати від господарського об'єднання в установленому порядку інформацію, пов'язану з інтересами підприємства;
- одержувати частину прибутку від діяльності господарського об'єднання відповідно до статуту. Підприємство може мати також інші права. Передбачені засновницьким договором чи статутом господарського об'єднання відповідно до законодавства.

Залежно від порядку заснування об'єднання підприємств можуть утворюватися як господарські об'єднання або як державні чи комунальні господарські об'єднання.

Господарське об'єднання – об'єднання підприємств, утворене за ініціативою підприємств, незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність. Господарські об'єднання діють на основі установчого договору та/або статуту, який затверджується їх засновниками.

Організаційно-правові форми господарських об'єднань зазначені у ст.120 ГК України. До них належать:

- **асоціація** - договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. Асоціація не має права втручатися у господарську діяльність підприємств – учасників асоціації. За рішенням учасників асоціація може бути уповноважена представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями.

- **корпорація** – договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

- **концерн** – статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. Учасники концерну наділяють його частиною своїх повноважень, у тому числі правом представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. Учасники концерну не можуть бути одночасно учасниками іншого концерну.

- **консорціум** – тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). Консорціум використовує кошти. Якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, в порядку, визначеному його статутом.

Державне (комунальне) господарське об'єднання – об'єднання підприємств, утворене державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України або, у визначених законом випадках, рішенням міністерств (інших

органів до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання), або рішенням компетентних органів місцевого самоврядування. Державне (комунальне) господарське об'єднання діє на основі рішення про його утворення та статуту, який затверджується органом, що прийняв рішення про утворення об'єднання.

Відповідно до ч.6 ст.120 ГК України державні і комунальні господарські об'єднання утворюються переважно у формі корпорації або концерну, незалежно від найменування об'єднання (комбінат, трест тощо).

Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва.

Суб'єктами мікропідприємництва є:

1) фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

2) юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами малого підприємництва є:

1) фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

2) юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період

(календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва.

П.1 ч.2 ст.55 ГК України передбачає право інших юридичних осіб, зареєстрованих в установленому законом порядку, бути суб'єктами господарської діяльності. До таких осіб можна віднести юридичних осіб, правовий статус, порядок організації та здійснення господарської діяльності яких визначається, крім ГК України, спеціальним законодавством. Зокрема, особливості створення та діяльності кредитних спілок визначається ст. 130 ГК України та Законом України «Про кредитні спілки»; підприємств об'єднань громадян, релігійних організацій – ст. 112 ГК України, Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації», Законом України «Про об'єднання громадян».

Правовий статус юридичних осіб та їх відокремлених підрозділів

Поняття юридичної особи визначено у ст. 80 ЦК України. Згідно ч.1 цієї статті юридичною особою є організація, створена і зареєстрована в установленому законом порядку. Вона наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем і відповідачем у суді.

Ознаками юридичної особи, яка відрізняє її від інших суб'єктів господарської діяльності є:

1) юридичною особою є організація, тобто колективне утворення, що характеризується наявністю організаційної єдності, яка виявляється у визначеній установчими цілями юридичної особи внутрішній структурі, ієрархії, підлеглості

органів управління, що складають цю структуру, а також чітка регламентація відносин між усіма її складовими;

2) відокремленість майна, базою для формування якого є майно, що передається засновником під час створення юридичної особи. Відповідно, юридична особа несе самостійну майнову відповідальність за своїми зобов'язаннями.

3) для набуття статусу юридичної особи організація повинна пройти процедуру державної реєстрації, що впливає з визначення юридичної особи. Саме після державної реєстрації організація набуває права виступати в цивільному обороті (укладати угоди та ін.) та інші права, а отже – цивільну право- та дієздатність.

Правовий статус відокремлених підрозділів юридичних осіб (філій, представництв, інших відокремлених підрозділів господарських організацій (структурних одиниць), утворених ними для здійснення господарської діяльності, визначений ст. 132 ГК України та ст. 95 ЦК України.

Так, згідно ст. 95 ЦК України філією є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій; представництвом є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи.

Відповідно до ст. 132 ГК України відокремлені підрозділи (структурні одиниці) господарських організацій здійснюють свою діяльність від імені цих господарських організацій без статусу юридичної особи. Вони наділяються частиною майна господарських організацій, здійснюючи щодо цього майна право оперативного використання чи інше речове право, передбачено законом, можуть мати рахунок (рахунки) в установах банку.

Філії, представництва та інші структурні підрозділи юридичних осіб за своєю правовою природою не є суб'єктами господарської діяльності. Діяльність структурного підрозділу не є самостійною та ініціативною, оскільки здійснюється від імені юридичної особи та на визначених нею напрямках; ознака діяльності на власний ризик, що характерна для підприємництва, також не застосовується до відокремлених підрозділів, оскільки усі ризики як майнового, так і немайнового характеру покладаються на юридичну особу, що наділяє підрозділ майном.

Правовий статус громадянина-підприємця

Відповідно до ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Ч.1 ст. 50 Цивільного кодексу України передбачено, що право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю.

Згідно ч.1 ст. 128 ГК України громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи.

Громадянин-підприємець відповідає всім майном, що належить йому на праві приватної власності за своїми зобов'язаннями у сфері підприємництва (за винятком майна, на яке відповідно до закону не може бути звернено стягнення, перелік якого встановлюється Цивільним процесуальним кодексом України).

Громадянин може здійснювати підприємницьку діяльність:

- безпосередньо як підприємець або через приватне підприємство, що ним створюється;
- із залученням або без залучення найманої праці;
- самотійно або спільно з іншими особами.

Таким чином, правовий статус громадянина-підприємця характеризується таким:

1. Громадянином-підприємцем є фізична особа. Згідно ст.24 ЦК України фізичною особою вважається людина як учасник цивільних відносин. Громадянин, який бажає займатися підприємницькою діяльністю, після проходження відповідних реєстраційних та інших передбачених законодавством процедур до свого статусу фізичної особи, якого він набуває з моменту народження. Набуває додаткової ознаки – суб'єкта підприємницької діяльності.

2. Статус громадянина-підприємця має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Згідно ст. 50 ЦК України фізична особа набуває право на здійснення

підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, за умови її повної цивільної дієздатності.

3. Громадянин-підприємець діє самостійно і не потребує для здійснення діяльності додаткових організаційно-правових форм.

4. Громадянин-підприємець здійснює діяльність в межах універсальної правоздатності – права займатися підприємницькою діяльністю, передбаченого ст. 42 Конституції України. Це означає можливість особи займатися будь-яким видом підприємницької діяльності, здійснення якого не суперечить законодавству. Він діє без установчих документів на відміну від юридичної особи, яка діє в межах спеціальної правоздатності та обмежена видами діяльності, встановленими засновниками в установчих документах.

Законодавство містить обмеження щодо можливості провадження приватними підприємцями певних видів діяльності. Разом із загальними обмеженнями встановленими ст.4 Закону України «Про підприємництво», фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності не можуть:

- 1) надавати фінансові послуги, якщо інше прямо не передбачено законом;
- 2) займатися діяльністю у сфері організації телебачення і радіомовлення;
- 3) займатися космічною діяльністю;
- 4) займатися діяльністю у сфері здійснення операцій з металобрухтом;
- 5) займатися діяльністю у сфері загальної середньої та вищої освіти;
- 6) займатися концесійною діяльністю щодо будівництва та експлуатації автомобільних доріг;

5. Громадянин-підприємець уособлює і власника відповідного бізнесу, і орган управління ним.

6. Для здійснення підприємницької діяльності підприємець не виокремлює майно, яке використовується ним, із загальної маси належного цьому громадянину майна. Ч. 2 ст. 128 ГК України та ч.1 ст. 52 ЦК України прямо встановлюють, що громадянин-підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення.

Фізична особа-підприємець, яка перебуває шлюбі, відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і часткою у праві спільної сумісної власності подружжя, яка належатиме їй при поділі цього майна.

7. Громадянин-підприємець має можливість не відкривати банківський рахунок, працювати виключно за готівкові кошти і використовувати готівкову виручку на свій розсуд.

8. Фізична особа набуває статусу суб'єкта підприємницької діяльності за умови державної реєстрації в порядку, встановленому законом.

9. Громадянин-підприємець має можливість обрати спосіб оподаткування доходів за спрощеною системою. Застосування єдиного податку при оподаткуванні доходу приватного підприємця регулюється Указом Президента України «про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва».

Працювати за спрощеною системою підприємець може за додержанням таких вимог:

- обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не повинен перевищувати 500 тис. грн.;
- у трудових відносинах упродовж року не може перебувати більше 10 осіб;
- діяльність не може бути пов'язаною з торгівлею лікєро-горілочними і тютюновими виробами, а також паливо-мастильними матеріалами.

Сплата єдиного податку за підсумками діяльності у звітному періоді дає законні підстави приватному підприємцеві не тільки не сплачувати прибутковий податок, а й не складати відповідну декларацію.